

moin kuin Bergsonille, olennaista oli sisäisyys, *durée* taikka *apparition*, erotuksena kubistien uskosta ajan ulkoisen, reaalisien, objektiivisen kuvaamisen mahdollisuuteen (s. 21-2).

Ongelmalliseksi tämän asetelman tekee se, että Duchampin irrottaminen Bergsonin avulla kubisteista näyttäisi monien mielestä liittävänsä hänet, jollei romanttiseen ekspressiivisyyteen, niin ainakin perinteiseen ajatukseen taiteilijasta ei-käsitteellisten alkuelämysten, sisämaailman tulkkina. Monissa Bergsonin uudelleenarvioinneissa on sittemmin korostettu, nähdäkseni aivan oikein, intuitiivisuuden erottamatonta suhdetta älyyn ja pikemminkin kokemuksen ja käsittämisen (tai kuvaamisen) jatkuvuuteen kuin niiden väliseen kiuluun. Ja vielä: esimerkiksi Mark Antliff (*Inventing Bergson. Cultural Politics and the Parisian Avant-Garde*. Princeton 1993) näkee kovasti vaivaa osoittaakseen, että Duchampin diskanneet kubistigurut Gleize ja Metzinger kirjoittivat opuksensa *Du cubisme* (1912) "Bergson mielessään", toisin sanoen nimenomaan Bergsonille tärkeitä heterogeenista aikaa, syväminää ja representaation kriisiä uuteen taidehankkeeseen sovitellen.

Olivatpa nämä kysymykset Hautamäelle merkityksellisiä tai nou, on arveltavissa, että hänen luontevasti harjoitetulla otteellaan voisi kokeilla niitäkin käsiteltävänä. Joka tapauksessa Gaudeamus on laskenut liikkeelle koskettavasti laaditun painatteen, joka taiten keskeneräistä yhden tähänasti aina niin harmillisen valmiina löydetyn hahmon ja työn antaen samalla valmiuksia muihin vastaaviin hankkeisiin.

Jarkko S. Tuusvuori

YKSI JA SAMA

Tapani Kelomäki, *Ekvatiivilause*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 691, Helsinki 1997, 159 s.

Muistanette aikamme ihmisen? Hänen sydämensähän räytyy *identiteetin ongelman* edessä. Nyt on vihdoon ilmestynyt suomalainen tutkimus identiteetin ongelmasta, luullakseni ensimmäinen lähimainkaan näin laaja teos, joka aiheesta on Suomessa kirjoitettu. Kysymyksessä on Tapani Kelomäen viimeisin helsinkiläinen väitöskirja. Siinä käsitellään lauseita, jotka ilmaisevat, että jokin on (sama kuin) jokin.

Hieman tarkemmin sanoen, puheena ovat *ekvatiivilauseet*. Kelomäen esimerkkejä niistä ovat "Mielikirjailijani on Hilja Haahti", "Tuo mies on vanhin veljeni", "Se se on", ja filosofian historiasta tulee heti mieleen muita esimerkkejä – kuten "Iltatähti on Aamutähti". Tällainen lausetyyppi on kieliteoriassa vanhastaan tunnustettu. Niinpä ne, joilla vielä oli onni saada koulussa kieliopin opetusta, ovat kuulleet identiteettikopulaan liittyvästä predikaativista; näillä termeillä ekvatiivilauseita oli tapana käsitellä. Vanhoilla menetelmillä voidaan myös kuvailla ekvatiivilauseiden muotoa kohtalaisen hyvin. Mitä siis ovat ne ongelmat, jotka tekevät sellaisista lauseista erityisellä tavalla vaikeita?

Ekvatiivilauseen pelkistetyin perusmuoto on "A on B", missä sekä 'A' että 'B' ovat nominilausekkeita. Lause väittää silloin yhtälön tavoin, että nämä kaksi nominilauseketta viittaavat samaan olioön. ('A' ja 'B' voivat olla mitä tahansa, joten voi ymmärtää, että "olio" on tässä yhteydessä vain kätevä nimitys vailla ontologisia sitoumuksia.) Lauserakenteen ymmärtämistä varten voidaan asettaa kaksi peruskysymystä. Esinnäkin, täsmälleen miten ekvatiivilauseet eroavat muista lauseista? Onko puhtaasti kielellisin perustein mahdollista erottaa sellaista lausekategoriaa, jossa esiintyy "identiteetin oleminen" A = B eikä "predikaation oleminen"? Toiseksi, miten ekvatiivilauseet sopivat lauseiden ikimuistoiseen subjekti-predikaatti-analyysiin? Mikä oikeastaan on *yhtälön subjekti*?

Teos on opinnäyte yleisessä kielitieteessä. Kelomäen materiaali on kuitenkin suomen kielestä, ja hän arvioi pääasiassa fennistien mielipiteitä. Tämä tuntuu jossain määrin ongelmalliselta. On kyllä uskottavaa, että ekvatiivilauseita esiintyy jokseenkin universaalisesti, kuten hän sanoo, mutta sitä mielenkiintoisempaa olisi saada tietoa sen mahdollisista merkittävistä vaihteluista eri kielissä. Kielitieteellinen näkökulma aiheuttaa, että kysymystä varsinaisista identiteetin kriteereistä ei tarvitse käsitellä. Myöskään jatkuvuuteen, siis eri ajankohtien olioiden identifiointiin liittyviin ongelmiin ei puututa, vaikka niillä voisi ajatella olevan myös kielitieteellistä relevanssia.

Teos ei ole aivan helpopolukuinen; itse asiassa se on filosofille melko raskasta tekstiä. Tämä johtuu tietenkin osaksi asian vaikeudesta ja runsaasta kielitieteellisestä ammattikäsitteistöstä. Sitä paitsi eri kielitieteilijöiden terminologia näyttää vaihtelevan tavottomasti. Mutta osaksi hankaluus johtuu myös Kelomäen omasta esitystavasta, sillä hänen lyhytsanainen ja hieman erikoisella tyylillä kirjoitettu tarkastelunsa mutkittelee usein erilaisten poikkeamien ja sivuhuomautusten kautta. (Painovirheitä on sopimattoman paljon!)

Luonnollisesti tällaisessa aiheessa ei pyritä varsinaiseen tyhjentävään ratkaisuun, vaan päämääränä on pikemminkin käydä läpi avoimet kysymykset ja vaihtoehtoiset analyysi-

tavat. Suuren osan huomiosta saakin entisten teorioiden kritiikki: osoittautuu, että ekvatiivilause on vaikea yksityiskohta useimmille syntaksin teoreetikoille. Kirjan kiintoisinta antia ovat huomiot siitä, kuinka tutkijoiden taustaintuutiot ja yleisemmät teoriat ovat ohjanneet heidän analyysirytyksiään.

Kun filosofit puhuvat identiteetistä, heillä on aina tapana tarkastella mahdollisimman yksinkertaisia, keinoitekoisia esimerkkilauseita. Kelomäki taas ottaa lähtökohdakseen laajassa tekstimateriaalissa todella esiintyneet ekvatiivilauseet. Tämä muuttaa vaikutelmaa melkoisesti. Osoittautuu, että identifioitavan A:n paikalla on yleensä jokin pitkäkö ilmaisu. Myös lauseiden yksiselitteisesti identifioiva laatu hämärtyy: ekvatiivilauseiden luokalla on paljon rajatapauksia, ja usein lauseilla on sekä luonnehtivaa että identifioivaa sisältöä. (Kirjassa ei tutkita, onko edes varmasti olemassa yksi ekvatiivilauseiden luokka.)

Kelomäki osoittaa varsin vakuuttavasti, että ei ole mitään yksittäistä selvää kriteeriä, jolla identiteettiä ilmaisevat ekvatiivilauseet voitaisiin erottaa muista olla-verbin sisältävistä lauseista. (Niinpä tätä jaottelua ei myöskään esimerkiksi voi automatisoida.) Asia riippuu lauseiden tulkinnasta eikä yksin muodosta.

Ekvatiivilauseiden luonnehdinnassa joudutaan vetoamaan kielen käyttötappoihin, pragmatiikkaan. "Kirjoitetun tekstin ekvatiivilauseet harvoin esiintyvät tavallisessa informaatiotehtävissä, toisin kuin esim. transitiivi-, intransitiivi- ja luonnehtivat lauseet. Ekvatiivilauseella sen sijaan kootaan intensioiden ja ekstensioiden suhteita, so. tekstin referenssisuhteita." Nominilausekkeesta, joka on "definiitti" eli jolla on tunnettu yksilöivä intensio, tehdään "spesifinen" eli yhdistetään siihen ekstensionaalisesti tunnettu olio; samaan oloon siis viitataan kahdella tavalla, jotka ovat pragmaattisesti ja tuttuuden kannalta eri asemassa.

Subjektikysymystä Kelomäki lähestyy Keenanin esittämien subjektille tyypillisten piirteiden avulla. Osoittautuu, että juuri mitkään piirteet eivät riitä tekemään ekvatiivilauseessa "A on B" syntaktista eroa A:n ja B:n välille. Subjektin valitsemiseksi täytyisi turvautua ad hoc annettaviin sääntöihin, esimerkiksi julistaa sanajärjestyksessä ensimmäinen jäsen subjektiksi. Jos ei haluta sanoa, että lauseella on kaksi subjektia, on myönnettävä, ettei subjektia ole. Tähän liittyy kiintoisia pohdintoja syntaktisten kategorioiden yleispätevyydestä. Kelomäen oma käsitys siitä, mitä subjektilla pitäisi tarkoittaa, jää hieman epäselväksi, mutta sen kysymyksen ratkaiseminen ei liene ollutkaan tavoitteena. Ylipäänsä *subjektin* käsite pysyy ongelmallisena; sitä voidaan käsitellä syntaksin, semantiikan tai ontologian kannalta, eikä ole selvää, mitä kirjassa oikeastaan tapahtuu ja millä oletuksilla.

Kirjan loppuosassa käsitellään yleisemmin sellaisia lausetyyppejä, joissa koko lausera-

kenne toimii poikkeuksellisuutensa vuoksi merkityselementtinä sana- ja yksikkömerkitysten lisäksi. Sellaisia olla-verbin ympärille rakentuvia tyypppejä on montakin (eksis-tenssilauseet, vertailut, jne.), ja ekvatiivilause on niistä eräänlainen ääritapaus; sen kieliopillinen symmetrisyys vastaa tarkoitettua identiteettirelaation luonnetta. Tämä tarkastelu on kovin suppea, mutta mielenkiintoinen. Sen sijaan filosofinen jakso olla-verbin eri merkityksistä on mielestäni vähemmän onnistunut.

Numerossa *niin & näin* 3/97 käsittelin kahta väitöskirjaa (antiikkia koskenutta), jotka tarkastelivat keskeisiä filosofisia kysymyksiä, vaikka kuuluivat muodollisesti muiden tieteenalojen piiriin. Nyt on syytä toistaa entistä painokkaammin silloinen saarnani. Kelomäen kirja edustaa sellaista kirjallista lieve- tai katvealuetta, jonka koko olemassaolokin lienee filosofiselle yleisölle varsin vähän tunnettu. On ilahduttavaa nähdä, että siellä vielä on säilynyt vaatimustaso ja itsekritiikki, paremmin kuin filosofia-oppiaineessa. *Ekvatiivilause* myös osoittaa selvästi, että jonkinlainen kontakti ja parempi informaation vaihto näiden seurakuntien välillä olisi toivottavaa. Useissa kohdissa tulee ajatelleeksi, että filosofinen lisämateriaali olisi varmaankin ollut hyödyllinen. Kelomäki joutuu koskettelemaan arkaluontoisia filosofisia kysymyksiä eikä aina selviä ilman kauneusvirheitä. Hän sanoo, että käyttökelpoista filosofista kirjallisuutta identiteetistä ei juuri ole, mutta sitä on vaikea uskoa. Pohdiskelu subjektista ja predikaatista kuuluu sentään aristotelisen logiikan ikivanhaan traditioon, ja myös viime aikoina on ollut uutta keskustelua identiteetin käsitteestä. Mutta toisaalta teos sisältää melkoisen joukon huomioita, joihin tutustumalla filosofi voi oivaltaa oman identiteettikäsitteensä perustuvan suppeaan valikoimaan pinnallisesti luettuja esimerkkejä. Jo siitä syystä *Ekvatiivilause* on hyvin terveellistä luettavaa.

Tuomo Aho

EI KOSKAAN LIIAN MYÖHÄISTÄ

Ben Furman, *Ei koskaan liian myöhäistä saada onnellinen lapsuus*. WSOY, Helsinki 1997

Viime aikoina Suomen yli on pyyhkäissyt psykikirjojen aalto, niiden mukaiset opit ja käytännöt. Sielun parannusoppien kieliopit käännetään Amerikasta ja sovitetaan amerikalaisuneeseen suomalaiskulttuuriin. Olisi